

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity

e-ISSN: 2587-1854 OMUIFD, December 2022, 53: 889-902

İslâm Estetiği **(Turan Koç, İsam Yayınları, Ankara 2018, s. 222.)**

Islamic Aesthetics
(Turan Koç, İsam Yayınları, Ankara 2018, s. 222.)

Büşra Göksu IŞIK¹

¹İlahiyat Fakültesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
• busragoksu00@gmail.com • ORCID > 0000-0001-8128-839X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap Tanıtımı / Book Launches

Geliş Tarihi / Received: 22 Eylül / September 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 26 Ekim / October 2022

Yıl / Year: 2022 | **Sayı – Issue:** 53 | **Sayfa / Pages:** 889-902

Atıf/Cite as: Işık, B., G. "İslâm Estetiği (Turan Koç, İsam Yayınları, Ankara 2018, s. 222.)"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 53, Aralık 2022: 889-902.

İSLÂM ESTETİĞİ (İSAM YAYINLARI, ANKARA 2018, S. 222.TURAN KOÇ)

ÖZ:

Müslüman toplulukların oluşturmuş olduğu İslâm sanatı, günümüze kadar geniş bir coğrafyada üretilmiş sanat eserlerinin tümünü ifade etmektedir. İslâm sanatı, insan hayatını tüm yönleriyle yüceltmeyi amaç edinmekle birlikte, insana hakikati hatırlatıcı ve estetik düzeyde onu gözlemleyebilme yetisine kavuşturmaya yardımcı niteliktedir. İslâm medeniyetinde teşekkül etmiş eserlerdeki temel amaç, nesnenin mükemmel biçime ulaştırılmasıdır. İslâmî estetik anlayışının özü tevhid ve tenzih ilkesine dayanmaktadır. Müslüman sanatçılar bu ilkelerin korunması adına soyutlamaya yönelmiştir. İslâm sanatında güzellik algısı üzerinde durulmuş ve güzellikle hakikat, bilgi, iyilik, yararlılık gibi kavramlar arasındaki ilişki irdelenmiştir. Güzellik ve estetik tecrübenin açılımlarından bahsedilirken güzelliğin gerçekliği, sanatsal yaratım süreci ve felsefe, kelim ve tasavvuf vecihlerinden mahiyeti açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Sanatı, İslâm Estetiği, Tevhid, Tenzih.

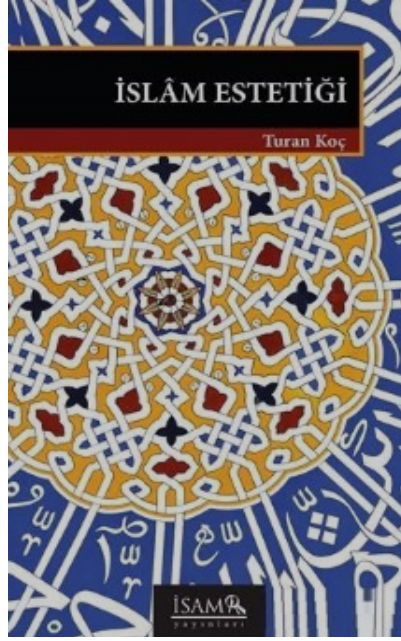

ISLAMIC AESTHETICS (TURAN KOÇ, İSAM YAYINLARI, ANKARA 2018, S. 222.)

ABSTRACT

The Islamic art created by Muslim communities represents all the works of art produced in a vast geography until today. As much as it aims to elevate human life in all aspects, Islamic art is also a reminder of the truth, and helps to gain the ability to observe it on an esthetic level. The main purpose of the works that have been composed in the Islamic civilization is to deliver the object to the perfect form. The essence of Islamic aesthetics is based on the principle of tawhid and tanzih. Muslim artists have preferred abstraction to protect the principle. In the Islamic art, the perception of beauty has been emphasized and the relationship between beauty and concepts such as truth, knowledge, goodness, usefulness has been under discussion. The implications of beauty and aesthetics experience have been explicated with reference to the reality of beauty, the process of artistic creation and the nature of philosophy, theology and Sufism.

Keywords: Islamic Art, Islamic aesthetics, Tawhid, Tanzih.

İslâm sanatı; İslâm topraklarında üretilmiş, günümüze kadar geniş bir coğrafyada Müslüman topluluklar tarafından oluşturulmuş sanat eserlerinin tümünü ifade etmektedir. İnsan hayatını tüm yönleriyle yüceltmeyi amaç edinen İslâm sanatı, insana hakikati hatırlatıcı ve estetik düzeyde onu gözlemleyebilme yetisine kavuşmasına yardımcı olmayı hedefleyerek onu maddi ve manevi yönden mükemmel olanla tanıştırmayı gaye edinen bir sanattır. İslâm estetiği, metafizik alanla ilişkisini asla kesmeyen ve mana ile suretin mükemmel uyumunu ifade eden bir kavram olarak açıklanmaktadır. Dinin, İslâm sanatı ve estetiği için her devirde ilham kaynağı olduğu ve güzellik için ölçütler belirlediği görülmektedir. Bu bağlamda estetiği sanat felsefesi ve sanat eserleriyle sınırlandırmak doğru bulunmamakta, estetik değerlerin tümü güzelin mahiyeti, estetik tecrübe ve insanın değerler karşısındaki konumunun üzerinde durulması gereken hususlar olduğu belirtilmektedir.

İslâmî estetik anlayışının özü, tevhit ve tenzih ilkesine dayanmaktadır. İslâm sanatı bu iki ilkenin gözetilmesi için soyutlamaya yönelmiş ve bu husus, tüm İslâm sanatları için geçerli olmuştur. Tevhit, estetik bir tecrübe olarak görülen imanın çokluktan birliğe ulaşmak veya çoklukta vahdeti bulmak olarak açıklanmaktadır. Tenzih ilkesi, onu fikri ve kavram olarak vurgulayan kelimacılarla beraber sufilere ve onlarla ilişki içinde bulunan sanatçıların ortak düsturu olduğu görülmektedir. İslâm sanatında tenzih ilkesi Müslüman sanatçının yaşadığı tecrübeyi aktarıırken soyutlama yaparak dışı vurması olarak açıklanmaktadır.

İslâm sanatının mücerret bir sanat oluşu, modern yaklaşımdaki gibi bilinçaltının dışı vurumu olmayıp gözettiği tevhit ve tenzihin sonucudur. İslâm sanatlarının tümü; görünenin ardındaki görünmeyene, değişenin içindeki değişmeyene ulaşma gayretinde olduğundan, doğayı olduğu gibi yansıtmak yerine onu soyutlamıştır. Bununla beraber, geleneksel sanatlarımız her ne kadar stilizasyona yönelse de gerçek olandan tümüyle kopmamıştır.

İslâm sanatını tüm detaylarıyla konu edinen Turan Koç'un "İslâm Estetiği" eseri giriş kısmı ve beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; (s. 45-71) İslâm sanatı ve estetiği tevhit, ihsan ve Kur'an olarak üç ana başlık altında toplanarak ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İslâm estetiği, İslâm inanç sisteminin başat vurgusu olan tevhit ile kaimdir. İslâm sanatlarının dayandığı estetik ilkeler, kesretten vahdete ulaşarak hikmet ve irfanın ışığında bir somutlaştırma yapmak olarak görülmektedir. Sanatçının yaşadığı temaşa ve tecrübe, olgu ve olayların iç yüzüne değerek gönlüne akseder ve ses, çizgi veya şekil olarak sanat eserine dönüşmüş olur. İşte İslâm sanatında somutlaştırma, aslen mananın surete bürünmesi ile tezahür etmektedir.

Tabiatın estetik temsilinde natüralizmden kaçınan İslâm sanatçıları, mümkün olduğunca soyuta yönelmiş, tevhit ve tenzih anlayışını koruyarak bir sembolik dil oluşturmuştur. Tezyinata bir desenden diğerine geçişi sağlayan zorunlu bir tasarım oluşturulduğu ve bunun nihayete ulaşmadığı görülmektedir. Bu durum seyredeninin hayaliyle birleşerek sonsuzluk hissiyatı vermekte ve ilahi kudreti temaşa edilecek bir duygu haline dönüşmektedir. Tevhidin bütün bir ihtişamla görüldüğü sanat eserlerinden biri de dini mimari eserleridir. İşlev ve ahenkli yapısıyla camiler insanoğluna uluhiyeti ve bütünlüğü hatırlatır niteliktedir.

İslâm ve imanının tamamlayıcısı olarak ihsan ise İslâm'ın güzellik anlayışının somut göstergesi olup yapılan işin ve anlayışımızın uyumunu ifade etmektedir. Âlemdeki güzelliklerin ilahi sanatkârın eseri olarak sunan Kur'an-ı Kerim, güzelliğin yüceltilmesi gereken bir değer olduğunu vurgulamaktadır.

İkinci bölümde; (s. 73-100) İslâm sanatında güzellik algısı üzerinde durulmuştur. Güzellik ile hakikat, bilgi, iyilik, yararlılık, ulvilik arasındaki ilişkiler bazı boyutlarıyla anlatılmıştır. Gazzali ve İbn Sina'nın güzellik kavramlarına değinilen bu bölümde güzelliğin yalnızca sanatın mevzusu olmadığına, İslâm âlimlerinin de bu konu üzerine düşündüklerine değinilmektedir. Buna göre her şeyin kendine göre mükemmellik tarzı vardır. Fakat gözle görülebilir güzellik yalnızca gerçek güzelliğe götüren bir rehberdir.

Güzellik kavramının bir parçası olarak zevk alma, beğenme öznel bir durumu ifade eder ve görülen nesneye değil tecrübeyi yaşayan kişinin hissettiği durumu

ifade ettiği belirtilerek güzelliğin eserin kendinde var olduğu zaman anlam ifade edebileceği vurgulanmaktadır. Bu nedenle İslâm estetiğinde güzel olan yalnızca duyulara hitap eden değil; bir fikir, davranış ve duygu da olabilmektedir. Bu nedenle İslâm âlimleri güzellikle hakikat ya da doğruluk arasında sıkı ilişkilerin olduğunu belirtmektedirler.

Üçüncü bölümde; (s. 101-135) İslâm estetiği kelimî, felsefî, tasavvufî açıdan incelenmiştir. Diğer bölümlerde vurgulandığı gibi İslâm; estetik, ahlaki ve dini olguları birbirinden ayırmamakta, eşya ve olaylara olgu-değer ayırımına gitmemektedir. Güzellik ve estetik tecrübenin açılımları, güzelliğin gerçekliği ve sanatsal yaratım sürecinin felsefe, kelim ve tasavvuf vecihlerinden mahiyeti söz konusu edilmektedir.

Dördüncü bölümde; (s. 137-189) İhsanın tezahürleri konu başlığı altında hüsn-i hat ve tezhip, mimari ve tezyinat, şiir, musiki İslâmî estetik açısından değerlendirilmiştir. İslâm'ın manevi gerçekliklerinin biçimler âlemindeki görünüşleri, insanı şahadet edilenden gayba yönlendirilerek dini anlamının derin boyutlarına götürmektedir. İslâm sanatı bu yönüyle insanın yaşadığı maddi ve manevi çevreyi anlamlandırma tarzını yansıtmaktadır. Ayrıca İslâm medeniyetinde teşekkül etmiş eserlerde, nesnenin sahip olabileceği en mükemmel biçime ulaştırılması anlayışı İslâm sanatında amaç ve şekil birliğinin temelini oluşturmuştur. Binaen aleyh Kur'an-ı Kerim'in güzel yazılması çabası Allah'ın rızasına kavuşmaya aracı bir tecrübe olarak görülmüştür.

Beşinci bölümde ise; (s. 191-222) İslâm sanatı ile resim ilişkisi anlatılarak son-söz, notlar, kaynakça ve dizinle kitap tamamlanmıştır. İslâm sanatı ve resim ilişkisi üzerinde durulurken resim yahut tasvirin İslâm sanatının bizatihi kendi ana kaynaklarından zuhur etmiş sanatlardan ayrı tutulduğu belirtilmektedir. Resmin, İhsan'ın doğrudan tezahürü olarak nitelendirilmeyen ve minyatür resim olarak perspektifin ön planda olmadığı, gerçekçiliğe mesafeli bir somutlama sanatı olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Resim yapımının Kur'an-ı Kerim'de açıkça yasak kılındığına dair hüküm bulunmadığı görülmektedir. Hadis-i şeriflerde geçen bazı ifadelerin, Müslümanların resme temkinli yaklaşmasına neden olduğuna değinilmektedir. Buna neden olan durum, sadece resmin putperest inancın nesnesi hâline gelmesi bakımından değil kutsal olana duyulan saygıdan dolayı da uzak durulduğuna vurgu yapılmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, İslâm sanatı ve estetik anlayışının mahiyetine ve boyutlarına değinmesi açısından kıymet arz etmektedir. Ülkemizde bu konuları ihtiva eden eserlerin büyük bir bölümü son dönemlerde yapılan telif ve tercüme çalışmalarından oluşmaktadır. Bu eserin de, söz konusu bu çalışmalar doğrultusunda ve kısmen bunlara dayanarak hazırlandığı anlaşılrsa da İslâm estetiği alanında sunulan ilk önemli çalışmalardan olması hasebiyle, bu alanla ilgili kendinden sonra yapılacak olan çalışmalara da kaynaklık edeceği aşikârdır.